Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی فضای جغرافیایی

سال بیستم، شماره‌ی ۶۹
بهار ۱۳۹۹، صفحات ۷۶-۵۷

*میثم هادی‌پور[۱]
محمدرضا حافظ‌نیا[۲]
سیدمحمدکاظم سجادپور[۳]
محمدرضا خراشادی‌زاده[٤]

بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیکی در بحران های جنوب آسیا (شبه قاره هند)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰٤/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۰۸

چکیده

از نظر دانش راهبردی یکی از روش‌های پیشگیری از وقوع بحران‌ها داشتن معرفت درباره ماهیت بحران‌ها است. هر چه ابعاد مختلف بحران‌ها بیش تر مورد مطالعه قرار گیرد شناخت بهتر و کامل‌تری حاصل خواهد شد. از سوی دیگر شناخت بحران‌های هر منطقه نقش عمده‌ای در برقراری روابط مسالمت‌آمیز و برعکس وجود روابط تنش آمیز با کشورهای آن منطقه دارد. برخی از این بحران‌ها اساساً از ماهیت ژئوپلیتیکی برخوردار هستند. در این میان کم‌تر منطقه‌ای مانند جنوب آسیا را می‌توان یافت که به روشنی بتوان بحران‌های ژئوپلیتیکی را در آن تشریح کرد. جنوب آسیا چند دهه بحران را از جنگ جهانی دوم به بعد تجربه کرده است و بحران‌های ژئوپلیتیکی از ویژگی‌های این منطقه است. این مقاله با روش توصیفی تحلیلی به بررسی بحران‌های ژئوپلیتیکی جنوب آسیا می‌پردازد. نتایج این مقاله نشان می‌دهد کیفیت بحران‌های ژئوپلیتیکی در جنوب آسیا تحت تاثیر عواملی هم چون رقابت قدرت‌های درون منطقه‌ای، بحران‌های سرزمینی، بحران‌های آبی و بحران‌های قومی-مذهبی می‌باشند.

کلید واژه‌ها: بحران، ژئوپلیتیک، جنوب آسیا.

*۱- دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی-جنوب‌غرب آسیا دانشگاه تربیت مدرس. (نویسنده مسئول). E-mail:Meysamhadipoor54@yahoo.com
۲- گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس.
۳- گروه روابط بین الملل دانشکده وزارت امور خارجه.
٤- دانشگاه عالی دفاع ملی.

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

مقدمه

مطالعه بحران‌ها و بررسی شیوه‌های مدیریتی و تصمیم‌سازی در خصوص آن‌ها در نظام جهانی پیچیده کنونی از جهات متفاوت حائز اهمیت است. شناخت و درک ریشه‌ها و علل بروز و ظهور بحران‌ها، انواع بحران‌ها و تبعات و پیامدهای آن از یک‌سو و همچنین شناسایی راه‌های مدیریتی و تصمیم‌سازی در مواجهه با بحران‌ها از سوی دیگر، ضمن آنکه فهم جامع‌تری از محیط نظام بین‌الملل فراهم می‌سازد، می‌تواند در جلوگیری از بروز بحران‌ها و به حداقل رساندن آثار منفی آن‌ها ما را یاری رساند. به لحاظ دانش راهبردی یکی از روش‌های پیشگیری از وقوع بحران‌ها به‌ویژه در محیط بین‌الملل داشتن معرفت درباره طبیعت و ماهیت بحران‌ها است. بحران‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی دارای درجات متفاوتی از شدت و ضعف، گستردگی و نیز عمق می‌باشند. از این‌رو، دلایل بروز بحران‌ها و عوامل ایجاد آن‌ها نیز متفاوت است. یکی از روش‌های پیش‌گیری از وقوع بحران‌ها، داشتن معرفت درباره دلایل ایجاد بحران است. هر چه ابعاد مختلف بحران‌ها بیش تر مورد مطالعه و تجزیه‌وتحلیل قرار گیرد و عوامل ایجاد آن‌ها عمیق‌تر ریشه‌یابی گردد، شناخت بهتر و کامل‌تری حاصل خواهد شد از سوی دیگر شناخت بحران‌های هر منطقه نقش عمده‌ای در برقراری روابط مسالمت‌آمیز و حسنه و یا برعکس وجود روابط تنش آمیز با کشورهای آن منطقه دارد. تجارب مختلف بین‌المللی مانند بحران قره‌باغ، مناقشات بالکان، مبارزات استقلال طلبانه چچن و اوستیای جنوبی و غیره نشان دهنده این است که برخی از این بحران‌ها اساسا ماهیت ژئوپلیتیکی برخوردار هستند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به اختلافات سرزمینی و آبی، مناقشات قومی–مذهبی و رقابت‌های درون منطقه‌ای اشاره کرد. در مجموع با توجه به نقش مهم شناخت و درک عوامل ایجاد بحران‌های ژئوپلیتیکی در جهت‌دهی به سیاست خارجی و تامین منافع و اهداف ملی؛ سوال اصلی این مقاله بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیکی در وقوع بحران‌های جنوب آسیا می‌باشد. کم‌تر منطقه‌ای مانند جنوب آسیا را می‌توان یافت که به روشنی بتوان بحران‌های ژئوپلیتیکی را در آن تشریح کرد هرچند این منطقه دارای موارد متنوعی از بحران‌های ژئوپلیتیکی با کشورهای پیرامونی می‌باشد اما به علت محدودیت، ما در این مقاله صرفا به بررسی بحران‌های درون منطقه‌ای پرداخته‌ایم. برای رسیدن به هدف اصلی تحقیق یعنی بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیکی در وقوع بحران‌های جنوب آسیا؛ ما سه عامل اصلی بحران‌های ژئوپلیتیکی در جنوب آسیا یعنی روابط درون منطقه‌ای، اختلافات سرزمینی و اختلافات قومی و مذهبی را در قالب سه سوال ذیل بررسی کرده‌ایم.

الف) نقش روابط درون منطقه‌ای در بحران‌های ژئوپلیتیکی جنوب آسیا چیست؟

ب) نقش اختلافات سرزمینی در بحران‌های ژئوپلیتیکی جنوب آسیا چیست؟

ج) نقش اختلافات قومی و مذهبی در بحران‌های ژئوپلیتیکی جنوب آسیا چیست؟

ضرورتا با آگاهی و درک درست از واقعیت‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیک فضاهای جغرافیایی، مدیران سیاسی–نظامی و تصمیم گیران حکومتی قادر خواهند بود ضمن شناخت ضعف‌ها و توانایی‌های فضاهای پیرامونی به نتیجه‌گیری‌های اصولی و مطلوب در راستای توسعه و امنیت ملی دست یابند. آگاهی و شناخت دقیق از ماهیت تحولات منطقه‌ای پیرامونی و جهانی نقطه آغازین درک درست از فضاهای ملی و جهانی و همچنین مانعی در راه تصمیم‌گیری‌های ذهنی

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

و غیرواقعی در چارچوب اهداف و منافع ملی هر کشوری است. شناخت دقیق استعدادها و توانایی‌های توسعه در فضای مناطق پیرامونی، تنگناهای امنیتی، اهداف؛ خواسته‌ها و علائق ژئوپلیتیکی بازیگران منطقه‌ای و جهانی تنها مواردی از برآیند شناخت بحران‌های ژئوپلیتیکی است.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از جنبه روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و با استفاده از یافته‌های کیفی انجام گرفته است از این حیث، روش جمع‌آوری اطلاعات و یافته‌های پژوهش به‌صورت کتابخانه‌ای که با بررسی کتب، مقالات، نشریات، منابع تاریخی و اسنادی، سایت‌های اینترنتی و خبرگزاری‌های معتبر بین‌المللی می‌باشد. در پایان با بهره‌گیری از یافته‌های به‌دست آمده از منابع مورد نظر، به تجزیه‌وتحلیل موضوع مورد پژوهش پرداخته شده است.

پیشینه پژوهش

مفهوم بحران در سیر تحول تاریخی خود در زمینه‌های متنوع و متعددی (پزشکی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیست‌محیطی، فرهنگی، ایدئولوژیکی، نظامی، دیپلماتیک، استراتژیک، روان‌شناختی و..) مورد استفاده قرار گرفته است. این مفهوم برای اولین بار در حوزه پزشکی مورد استفاده قرار گرفته و کاربرد آن در حوزه علوم اجتماعی بیش از چند دهه سابقه ندارد. مفهوم بحران مانند بسیاری از مفاهیم دانش بشری که دارای ریشه یونانی است؛ در علم پزشکی به نقطه عطف بیماری اشاره دارد؛ بحران وضعیتی است که نظم سیستم یا بخش‌هایی از آن را مختل کرده و ثبات آن را بر هم می‌زند (Mitroff, 1978: 60). همچنین بنا به یک تعریف دیگر، بحران به یک موقعیت سخت ناگهانی و غیرقابل درک گفته می‌شود که مستلزم واکنش سریع و آنی است این موقعیت ضمن پیشگیری و منفعل نمودن مکانیزم های موثر در فرآیند عادی یک جریان، موجودیت، اهداف و تمام مفروضات مرتبط با آن جریان را تهدید می‌کند (Okay, 2002: 418). باری بوازن می‌نویسد: مفهوم بحران در یک رابطه هم‌نشینی و یا جانشینی با مفاهیم دیگر همچون، امنیت، قدرت، منافع، اهداف، مصالح، ارزش‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها که جملگی از مفاهیم مبهم و سیال هستند مصادیق خود را پیدا می‌کنند (Buzan, 1983: 8). در حقیقت چنین استنباط می‌شود امکان ارائه تعریف مشخص برای بحران وجود ندارد و بایستی در چهارچوب هر دیدگاه بحران را تعریف کرد (Kazemi, 1987: 12). در حوزه سیاست بین‌الملل و ژئوپلیتیک معمولا بحران مشتمل بر حوادثی است که دولت‌ها به‌طور مستقیم در آن ذینفع و درگیر هستند هرچند که ترسیم حدود مشخص بین بحران‌های داخلی و بین‌المللی در شرایط فعلی جهان تااندازه‌ای غیرممکن به نظر می‌رسد زیرا یک بحران داخلی که در یک کشور حادث می‌شود قادر است نتایج و آثار زیادی در خارج از مرزهای آن کشور داشته باشد. از طرف دیگر نمی‌توان حدود ثابتی را میان بحران‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، هویتی و قومی در یک کشور ترسیم کرد زیرا هر کدام از این بحران‌ها اگر موجد بحران دیگری نباشد دست کم در آن تأثیرگذار بوده و قطعا پیامدهایی در خارج از مرزهای آن کشور خواهد داشت (Vaezi, 2011: 23). در مجموع از منظر ژئوپلیتیک؛

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

بحران ژئوپلیتیکی عبارت است از منازعه و کشمکش کشورها و گروه‌های متشکل سیاسی–فضایی و بازیگران سیاسی بر سر کنترل و تصرف یک یا چند ارزش و عامل جغرافیایی. بحران‌ها سرچشمه‌ها و انواع مختلف داشته و از لحاظ کارکردی منجر به خروج سیستم از حالت تعادل و بروز اخلال در وضعیت عادی و فرآیندهای فضای جغرافیایی و زیستگاه انسان‌ها می‌گردند (Hafeznia, 2006: 126). این بحران‌ها دارای چند ویژگی به‌شرح زیر هستند:

الف) موضوع و عامل بحران، کنترل، مداخله و تصرف یک یا چند ارزش جغرافیایی اعم از طبیعی و انسانی است نظیر مکان، فضا، موقعیت، آب، ابر، منبع معدنی، اقلیت‌ها، جزایر، مکان‌های مذهبی و نظایر آن می‌باشد. از منظر هاگت سرچشمه‌های بحران در روابط بین‌الملل عواملی چون مسیر ترانزیتی کشور محصور در خشکی، تغییر خط مستقیم آب در مرز، مسیر رودخانه مرزی، خط منصف دریاچه مرزی، کنترل سرچشمه رودخانه، گروه اقلیت خارج از کشور، گروه اقلیت مسقر در مرز مشترک، جدائی‌طلب‌های اقلیت‌های داخلی، ذخایر و مکان‌های دارای کارکرد بین‌المللی، پتانسیل تهدید در حاشیه ماورای مرز نظیر مجاورت پایتخت با مرز مشترک، منابع معدنی اعم از استراتژیک و انرژی می‌باشند (Haggett, 2000: 372).

ب) بحران ژئوپلیتیکی از پایداری و تداوم نسبی برخوردار است و به‌سادگی قابل حل و برطرف شدن نیست زیرا موضوع بحران و کشمکش ارزش‌های جغرافیایی هستند که در زمره منافع ملی و جمعی محسوب می‌گردند.

ج) حل بحران‌های ژئوپلیتیکی مستلزم وجود شرایط حسن نیت و روابط دوستانه بین طرفین موضوع بحران (Mojtahedzadeh, 2000: 181-176)، تقسیم پذیر بودن ارزش جغرافیایی و منفعت متعارض، نامتوازن بودن مناسبات قدرت می‌باشد.

د) در بحران‌های ژئوپلیتیکی الگوهای مداخله‌ای چندسطحی شکل می‌گیرد سطوح مختلف بازیگران مداخله‌گر در بحران ژئوپلیتیکی عبارتند از: ۱) مدعیان و طرف‌های منازعه یا سطح محلی، ۲) سطح منطقه‌ای، ۳) سطح فرا منطقه‌ای، ٤) سطح جهانی و کروی و ۵) سطح سازه‌ای یا سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی (Hafeznia, 2006: 130).

یافته‌ها و بحث

امروزه جنوب آسیا منعکس‌کننده مجموعه‌ای از پدیده‌های متعارض است. نهادهای سیاسی تثبیت شده، و همه هفت کشور منطقه برای اولین بار در تاریخ، حکومت‌های ملی را بنیان گذاشته‌اند که هر یک راه‌های جداگانه برای رسیدن به آرمان‌های شهروندان خود و امر حیاتی برای حفظ ساختار دموکراتیک را دنبال می‌کنند (Banerjee, 1999: 305) مفهوم آسیای جنوبی به‌عنوان یک منطقه ژئوپلیتیک مستقل از حوزه‌های ژئواستراتژیک همجوار و تقسیمات منطقه‌ای آن‌ها، برای نخستین بار در سال ۱۹٦۳ م توسط سوئل کوهن مطرح گردید (Cohen, 2008: 612). به‌صورت رسمی تعریفی در مورد ترکیب کشورهای جنوب آسیا وجود ندارد ولی معمولا این منطقه را شامل سه کشور در حال توسعه هند، پاکستان و سری‌لانکا و چهار کشور کم‌تر توسعه یافته بنگلادش، نپال، مالدیو و بوتان می‌دانند (شکل ۱) (Thakur, wiggen and 2004: 1).

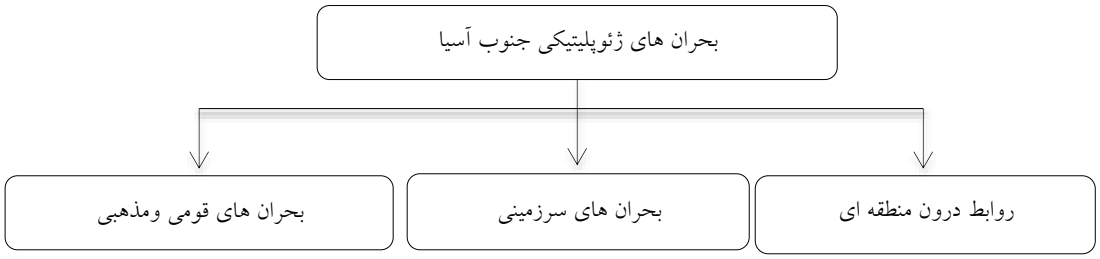
Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

شکل ۱: نقشه سیاسی جنوب آسیا

Figure 1: Political map of south Asia

همه ملت‌های جنوب آسیا با مناطق مجاور ارتباط دارند بوتان، هند و نپال با شمال شرق آسیا با توجه به مرز مشترک آن‌ها با چین تحت کنترل تبت، ارتباط دارند. مالدیو که عملا در اقیانوس هند واقع شده است با کشورهای جزیره‌ای کوچکی مانند موریس و سیشل ارتباط دارد و به ظاهر دارای اشتراکات بیش تری با آن‌ها هست. پاکستان از طریق مرز خود با ایران، ارتباط فیزیکی با جنوب‌غربی آسیا دارد. سرانجام، هند و بنگلادش در نتیجه مرزهای خود با میانمار، با جنوب‌شرقی آسیا ارتباط دارند. علاوه بر این، هند به دلیل در اختیار داشتن جزایر آندامان و نیکوبار که قلمرو دریایی آن به مراتب نزدیک به میانمار و تایلند است به‌خوبی می‌تواند بخشی از جنوب‌شرقی آسیا در نظر گرفته شود (Snedden, 2016: 3-10) از لحاظ تاریخی، تمام کشورهای جنوب آسیا دارای پیوند با استعمار انگلیسی هستند مناطقی که از ملت‌های بنگلادش، هند، پاکستان و سریلانکا (قبلا سیلان) تشکیل شده بودند، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم توسط بریتانیایی‌ها اداره می‌شدند. بوتان و مالدیو، تحت‌الحمایه بریتانیا بودند. بریتانیا مستقلا نپال را کنترل نمی‌کرد اما سیاست‌های دفاعی و خارجی را بر عهده داشت (Snedden, 2016: 3-10). جنوب آسیا چند دهه منازعات را از جنگ جهانی دوم به بعد به دوش کشیده است (شکل ۲). بعضی از آن‌ها نتیجه میراث به‌جا مانده از دوره استعمار و حتی قبل از دوره استعمار و برخی دیگر (بیش تر آن‌ها) به علت مسائلی که در سال ۱۹٤۷ م (بعد از تقسیم شبه قاره هند) رخ داده است سرچشمه گرفته‌اند (Johnson, 2005: 7).

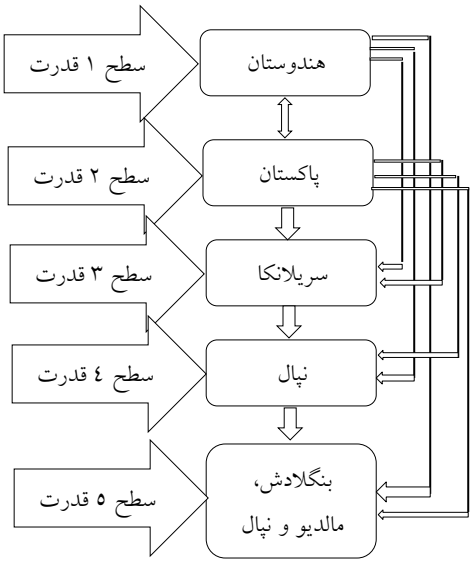
شکل ۲: بحران‌های ژئوپلیتیکی جنوب آسیا

Figure 2: South Asian geopolitical crises

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

روابط درون منطقه‌ای

در سازه ژئوپلیتیکی جنوب آسیا ساختار قدرت تک‌قطبی می‌باشد و بیش ترین رقابت در این منطقه را می‌توان بین هند به‌عنوان قدرت سطح یک و پاکستان به‌عنوان قدرت سطح دو مشاهده کرد و در سطوح بعدی کشورهای دیگر قرار دارند (شکل ۳). از نظر ساختار قدرت منطقه شبه قاره هند از وضعیت نامتوازنی برخوردار است به‌گونه‌ای که هند به تنهایی ۷۵ درصد از جمعیت منطقه، ۷۳ درصد از مساحت کل منطقه را در بر می‌گیرد و به لحاظ قدرت ملی در بین دوازده قدرت برتر جهان قرار گرفته است. اختلاف در وسعت، نیروی انسانی عظیم، ارتش قابل ملاحظه، قدرت تکنولوژیکی و اقتصادی و شخصیت رهبری در سطح منطقه و حتی در سطحی وسیع‌تر، همه این موارد گرایش به‌سوی نمایش هند به‌عنوان قدرت برتر و مسلط منطقه دارند (Thapliyal,1999: 51).

شکل ۳: ساختار قدرت در جنوب آسیا

Figure 3: Structure of power in south Asia

وضعیت هندوستان با یک مزیت ژئواستراتژیکی دیگری تقویت شده است؛ هند در مرکز آسیای جنوبی قرار دارد و به‌وسیله مرزهای هند و سرزمین‌های دریایی از هم کشورهای آسیای جنوبی جدا شده‌اند این واقعیت ژئواستراتژیک بدان معنی است که جنوب آسیا اساسا توسط هند قفل شده است (Snedden, 2016: 3-10)، به عبارتی هند از مزیت جغرافیایی برخوردار است که تمام همسایگانش به‌طور فیزیکی توسط سرزمین هند از یکدیگر جدا شده‌اند. این عدم توازن ژئوپلیتیکی اغلب ترس، سوءظن و حسادت در میان کشورهای کوچک‌تر ایجاد می‌کند. دولت‌های کوچک‌تر در منطقه از تجربیات استعماری خارج شده و به مسائل حاکمیت ملی، هویت و خودمختاری و احتمال سلطه واقعی فرهنگی و اقتصادی همسایه بزرگ خود حساس شده‌اند (Nawaz Khan, 2016: 69).

منازعات و رقابت‌های بین هند و پاکستان باعث حضور و مداخله قدرت‌های فرا منطقه‌ای در جنوب آسیا شده است و اغلب حضور آن‌ها به دعوت یک یا هردو دولت مزبور بوده است. هر چند هند به لحاظ تاریخی مخالف ورود سایر

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

قدرت‌ها به منطقه بوده است؛ اما برخلاف این رویکرد در دوران جنگ سرد قدرت‌های بزرگ درگیر منازعات موجود در آسیای جنوبی بودند؛ ایالات‌متحده آمریکا از حامیان پاکستان و شوروی هم از حامیان هند بود کشور چین نیز در ابتدا با هند بود اما بعدا به سمت پاکستان و دولت‌های کوچک‌تر منطقه حرکت کرد. پیمان نظامی ایالات‌متحده با پاکستان در سال ۱۹٤٥ باعث تشدید مخالفت هند با جنگ سرد شد با وجود این، بعد از پیمان نظامی ایالات‌متحده با پاکستان، هند نیز نتوانست بیکار بماند و برای ایجاد توازن به شوروی نزدیک‌تر شد (Shrivastava,1975: 23). روابط ایالات‌متحده آمریکا با هند بعد از جنگ سرد به علت عواملی چون فروپاشی شوروی، اهمیت استراتژیکی روزافزون اقیانوس هند، ظهور هند به‌عنوان قدرت جدید با دموکراسی روبه رشد و پتانسیل اقتصادی، اهمیت یافتن هند به‌عنوان موازنه دهنده بالقوه چین برای آمریکا و جلوگیری از شکل‌گیری مثلث هند، چین و روسیه، تغییر کرد. (Guihong, 2005: 287). بعد از پایان جنگ سرد روابط هند و روسیه از زمان فروپاشی شوروی شاهد تحولات عمیقی بوده است این روابط در اوایل ۱۹۹۰ به‌شدت کاهش یافت اما در اواسط این دهه، دهلی‌نو و مسکو به فهم استراتژیکی و سیاسی جدیدی دست یافتند و سرانجام در دولت پوتین مجددا همکاری پایدار و سازنده خود را از سر گرفتند (Jain, 2003: 375). روسیه به‌عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ حاضر در آسیای جنوبی نگاه خود را به پاکستان اصلاح کرده است. ملاحظات روسیه در آسیای جنوبی از دو عامل نشات می‌گیرد نخست نگرانی از قدرت‌یابی بنیادگرایان اسلامی در این منطقه دوم تلاش برای حداقل سازی نفوذ آمریکا با حمایت چین و هند (Malek, 2004: 400). چین در دهه‌های اخیر با کمک به پاکستان در حوزه‌های نظامی و اقتصادی نقش اصلی را در توانمندسازی پاکستان برای ایجاد بازدارندگی حداقل در برابر هند را ایفا کرده است. همچنین دو کشور پاکستان و چین در افغانستان و آسیای مرکزی دارای منافع موازی‌اند در حال حاضر چین و پاکستان روابط بسیار نزدیک و مطلوبی دارند (Etaat, 2016: 14). به نظر می‌رسد که آمریکا روسیه و چین به‌عنوان قدرت‌های بزرگ فعال در آسیای جنوبی حوزه‌های سنتی یکدیگر دست‌درازی کرده‌اند علیرغم تغییرات موجود در روابط قدرت‌های بزرگ نسبت به آسیای جنوبی هنوز هم قدرت‌های مزبور تلاش می‌کنند تا از برتری‌هایشان در روابط هند و پاکستان برای تامین اهداف خود استفاده نمایند.

در کنار این بحران می‌توان به عواملی دیگر در بروز تنش بین این دو سطح از قدرت به برنامه‌های هسته‌ای دو کشور اشاره کرد، تصمیمات هسته‌ای هند بر برنامه‌های پاکستان تاثیر داشته و اسلام‌آباد به لحاظ استراتژیکی دلایل متقنی برای دستیابی به بمب هسته‌ای داشت از جمله دلایل می‌توان به نگرانی‌های پاکستان از تجزیه بیش‌تر این کشور و به‌ویژه بعد از جدایی بنگلادش، ترس اسلام‌آباد از سلطه هند بر شبه قاره و نهایتا ارزش پرستیژی تسلیحات مزبور برای اسلام آباد یاد کرد (Betts, 1979: 58-61).

معادله نپال و هند یک مثال کلاسیک از مانور سیاسی قدرت بزرگ با قدرت کوچک است و نپال اگرچه از لحاظ اقتصادی وابسته به هند است ولی تلاش می‌کند بهترین موقعیت را برای خود حفظ کند. عمده مشکلات بین دو طرف بر اساس نگرانی‌های اقتصادی استوار است. خرید سلاح‌های چینی توسط نپال با اعتراض رسمی دولت هند به خاطر نگرانی از کاهش نفوذ خود در کاتماندو روبه‌رو شد. (Rafi Khan, 2007: 13). روابط بنگلادش پس از کسب استقلال

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

با هند همواره به‌صورت روابط برادر کوچک‌تر در مقابل برادر بزرگ‌تر بوده است هند به دلیل دخالت نظامی در ابتدای کسب استقلال بنگلادش این نقش را برای خود محفوظ داشته است. اخیرا هند بنگلادش را به تمجید از پاکستان و همچنین به‌عنوان یک کانال که برای عملیات‌های تروریستی ضد هند فعالیت می‌کند متهم کرد، از سوی دیگر بنگلادش، هند را برای حمایت از شورشیان ضد داکا و چاکما سرزنش می‌کند (Rafi Khan at al., 2007: 13). خشونت‌های قومی در سریلانکا منجر به جدی شدن تنش‌های هند–سری لانکا شد. هند به‌عنوان دولت به‌طور آشکار با تامیل‌های سریلانکا همدردی می‌کرد. در سال ۱۹۸۷، زمانی که دولت سریلانکا برای بازگرداندن کنترل قلمرو شمالی خود؛ از طریق یک محاصره اقتصادی تلاش می‌کرد، هند به نجات تامیل‌ها آمد. در ماه ژوئیه ۱۹۸۷، هند تصمیم به ارسال نیروی حافظ صلح هند (IPKF) به سریلانکا تحت توافقنامه‌ای که به دنبال خلع سلاح تامیل‌ها و دستیابی به صلح بود کرد این توافق باعث خشم بیش تر سینهالی های سریلانکا شد که این توافق را تلاش هند برای هژمونی بر سریلانکا تصور کردند (RafiKhan at al., 2007: 12-13).

مالدیو، کشوری که کم‌تر شناخته شده و کم‌تر توسعه یافته از جنوب آسیا است، هیچ‌گونه مناقشه‌ای با همسایگان خود از جمله هند ندارد. مالدیوی‌ها می‌خواهند خود را از سیاست‌های منطقه‌ای و قدرت بین‌المللی منزوی نگه دارند. با این وجود هند و پاکستان برای توسعه روابط دوستانه با جمهوری مالدیو رقابت می‌کنند (RekhaSingh, 2013: 105). با ایجاد شدن سارک جنوب آسیا به عنوان یک هویت منطقه‌ای در سیستم بین‌المللی ظهور کرد اما روابط خصمانه بین کشورهای سارک با آزمایشات اتمی دو کشور هند و پاکستان که فضای جدیدی از تنش و اختلافات در جنوب آسیا را به وجود آورده بود تشدید شده است (Haider, 2001: 434). یک نگرانی که بنگلادش به همراه اعضا سارک دارند سوء ظن نسبت به تلاش هند برای تاثیر مستقیم بر همسایگانش است (Rafi Khan, 2007: 13).

بحران‌های سرزمینی (مرزی و آبی)

الف) اختلافات مرزی

اختلاف بر سر کنترل و مالکیت سرزمین و جایگاه دقیق مرز بین‌المللی از مهم‌ترین عوامل معمول مناقشات بین دولت‌هاست در یک طبقه‌بندی کلی عوامل سرزمینی به دو دسته اختلافات ارضی و اختلافات مرزی تقسیم شده است. منظور از اختلافات ارضی یا سرزمینی، اختلاف در مورد قلمرو و داشتن ادعای سرزمینی نسبت به خاک کشورهای همسایه است. حال آن‌که اختلافات مرزی در اصل بر سر جایگاه و محل دقیق خط مرزی در خشکی و دریاست. اختلافات سرزمینی جنبه اجتناب‌ناپذیر کنش کشورها در نظام جهانی هستند. از زمان امضای پیمان وستفالیا در اوایل قرن هفدهم میلادی، به‌تدریج مساله تعیین دقیق حدود مرز میان کشورها اهمیت یافته است (Muir, 2000: 90) و به لحاظ پیامدهایی که برای امنیت داخلی و خارجی کشورها دارند از عوامل مهم تعیین کننده روابط مسالمت‌آمیز یا برعکس مخاصمت جویانه بین آن‌ها به‌شمار می‌آیند (Roshandel & Seifzadeh, 2003: 56). ادعاها و اختلافات سرزمینی که به‌نوعی می‌توان انواع مختلف و متفاوت اختلافات مرزی، مالکیت و حاکمیت سرزمینی را در آن‌ها مشاهده کرد. معمولا این ادعاها و اختلافات سرزمینی دولت‌ها نسبت به یکدیگر به دلیل ایجاد فضای رقابتی در سرزمین مورد

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

ادعا باعث شکل‌گیری بحران ژئوپلیتیکی می‌شوند (Valigholizadeh, 2015: 52). جنوب آسیا اختلافات سرزمینی خاص خود را داراست. یکی از مهم‌ترین بحران‌های منطقه جنوب آسیا که در کیفیت و سطح روابط درون منطقه‌ای و فرامنطقه تاثیر گذار است بحران کشمیر می‌باشد. می‌توان گفت مهم‌ترین مکان استراتژیکی که تشنج میان هند و پاکستان را در آشکارترین شکل خود به‌وجود آورده است و این تشنج به پیش از تشکیل دولت‌های آن‌ها باز می‌گردد در منطقه منازعه جامو و کشمیر شکل گرفته است طوری که اختلافات سرزمینی بین آن‌ها با ادعاهای ایدئولوژیکی و مذهبی از استحکام و دوام بیش تری برخوردار شده است (Kemp and Harkavy, 20044: 162). تبدیل این بحران به منازعه در سال ۱۹۴۷م هم زمان با استقلال هند و پاکستان (شرقی و غربی) از بریتانیا آغاز شد وقوع سه رویارویی نظامی در اکتبر ۱۹۴۷،اوریل ۱۹۵٦ و دسامبر ۱۹۷۱بر سرکشمیر نشان از اهمیت بالای منازعه کشمیر نزد دو کشور است. در زمان تجزیه هندوستان، کشمیر در حاکمیت شاهزاده‌ی هندو بود که علیرغم جمعیت مسلمان این منطقه، کشمیر را تحت حاکمیت هندوستان قرار داد. سپس مسلمانان طی شورشی وی را از قدرت کنار زده ولی دوباره از سوی نیروهای هندی که برای سرکوب شورشیان مورد حمایت پاکستان به آنجا آمده بودند به قدرت رسید. خط آتش‌بس کنونی منطقه را به دو بخش تقسیم می‌کند بخش نسبتا کم جمعیت (نیمی مسلمان و نیمی بودایی) شمالی و غربی در پاکستان که به کشمیر آزاد معروف است و منطقه پرجمعیت جنوبی که ایالت هندی جامو و کشمیر می‌باشد بخش هندوستان شامل منطقه اکثرا مسلمان"دریاچه کشمیر"از جمله سرینگار، پایتخت این ایالت می‌شود. منطقه دریاچه کشمیر پرجمعیت‌ترین بخش و قلب اقتصادی این ایالت می‌باشد. دوسوم از جمعیت جامو در جنوب نیز هندو هستند (Cohen, 2008: 640). از آنجائی که منطقه کشمیر برای کشور پاکستان که حیات خود را مرهون رودخانه‌های پنجاب و سند و جلگه‌های حاصلخیز ناشی از آن می‌داند از اهمیت استراتژیکی ویژه‌ای برخوردار است کنترل آن از سوی قدرت رقیب پاکستان منبع تهدید جدی برای آن تلقی شده است. از سوی دیگر هند به این منطقه علاقمند است زیرا اولا آن را مسلط بر منطقه شمالی هند و پایتخت کشور یعنی دهلی‌نو و مرکز مذهبی امریتسار می‌داند و حضور رقبایش یعنی چین و پاکستان را بر جامو و کشمیر، تهدیدی برای خود تلقی می‌کند دوم اینکه با حضور در منطقه از دسترسی چین به مرزهای شمالی خود جلوگیری می‌نماید سوم این‌که با کنترل منطقه می‌تواند از آن به‌عنوان اهرم فشاری علیه پاکستان استفاده کند و سیاست خارجی آن را منفعل کند (Hafeznia, 2000: 282-285). منازعه مرزی دیگر میان دو کشور به رود سر کریک مربوط می‌شود رودخانه‌ای که هند و پاکستان را در حاشیه جنوب‌غربی باتلاق نمکی کاچ جدا می‌سازد هند ادعا می‌کند که مرز خط منصف رودخانه می‌باشد جایی که وارد دریای عرب می‌شود و دقیقا در زیر دهانه سند قرار دارد حال آن‌که پاکستان بر کرانه راست این رودخانه و بنابراین کل آن ادعا دارد مکان دقیق این مرز در تعیین گستره مرز دریایی اهمیت دارد ادعای پاکستان به آن اجازه می‌دهد تا ۲۵۰ مایل مربع دیگر را که شاید از ذخایر نفت و گاز هم برخوردار باشد به منطقه انحصاری اقتصادی خود بیفزاید (Cohen, 2008: 642). هندوستان و نپال در مورد کنترل سی مایل مربع سرچشمه رودمهاکالی در امتداد مرز میان دو کشور اختلاف دارند جایی که هندوستان سد سردا را علیرغم اعتراضات نپال بر روی این رودخانه ساخته است در مجموع اختلافات قلمرو هند و نپال عبارتند از

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

کالاپانی[۵]، لیمپیادهورا[۶]، سستا[۷]، منطقه رودخانه مکشی[۸]، تاناکپور[۹]، سنداکپور[۱۰]، توری[۱۱]می باشند. کالاپانی منطقه‌ای تحت اختلاف سرزمینی در حوزه دارچولا[۱۲]نپال است و لیمپیادهورا در حوزه هند است. سستا منطقه دیگری تحت اختلافات سرزمینی، در حال حاضر در تریونی سستا[۱۳] نپال و نزدیک نیکول[۱۴]اوتار پرادش[۱۵]هند است. منطقه مورد اختلاف بالغ بر ۱۴۰۰۰ هکتار است. (Abhishek at el., 2016: 52). اختلاف بین هندوستان و بنگلادش بر سر جزیره‌ای که در دهانه رود هاریابهانگا، کانالی اصلی که مرز میان هند و بنگلادش را تشکیل می‌دهد، واقع شده است کرانه این رودخانه در طرف هندوستان سه مایل در غرب این جزیره بوده، حال آن‌که کرانه بنگلادش پنج مایل در شرق این جزیره می‌باشد. این جزیره که هندی‌ها آن را مورنو[۱۶]و بنگلادشی‌ها آن را تالپاتی جنوبی[۱۷]می‌نامند دارای ذخایر عظیم نفت و گاز می‌باشد اختلاف دو کشور به کنترل منطقه دریایی فلات قاره آن ارتباط پیدا می‌کند. علاوه براین تعریف منطقه دریایی همچنان مسئله‌ای مهم برای دو کشور است (Cohen, 2008: 642). در سال ۲۰۰۱ هند و بنگلادش خود را در میان یک درگیری مرزی جزئی دیدند این درگیری در اطراف قلمرو مرزی مورد مناقشه در نزدیکی روستای پیروا متمرکز بود اما در هر دو طرف با نیروهای مرزی محدود شد (Truce, 2001: 4). در سال ۱۹۵۶، مناقشات سرزمینی میان هند و سریلانکا در مورد سرزمین خالی از سکنه، کاچچتیو[۱۸]ظاهر شد (Rekha Singh, 2013: 100).

ب) اختلافات آبی

آب به‌عنوان یکی از عوامل کشمکش و بحران در آینده می‌توان اشاره کرد. منازعه بر سر آب می‌تواند بنا بر دلایل گوناگون رخ دهد دلیل اول به مالکیت آب برمی‌گردد؛ زیرا برخی آن را یک دارایی مشترک و برخی نیز آن را مالکیت خصوصی خود تلقی می‌کنند نگرانی‌ها و کشمکش‌ها بر سر خصوصی‌سازی منابع آب در سطوح مختلف از سطح ملی گرفته تا سطح بین‌المللی به چشم می‌خورد (Laurie, 2007: 853). دومین دلیلی که در زمینه کشمکش بر سر منابع آب وجود دارد به نادر و کمیاب بودن منابع مربوط می‌شود. هنگامی‌که منابع آب کمیاب باشد، کشمکش و درگیری بر سر مالکیت و بهره‌برداری از آن تشدید می‌شود. سومین دلیلی که می‌توان در این زمینه مورد اشاره قرار داد به نقش آب در توسعه مربوط می‌شود و نمونه بارز آن ساخت سدهای بزرگ است (Ghorbaninejad, 2013: 53). جنوب آسیا در تقسیمات جغرافیایی توده‌ای از زمین را به ارث برده است اما هیچ رودخانه‌ای عمده‌ای در کشورهای پرجمعیت

5- Kalapani
6- Limpiyadhura
7- Susta
8- Mechi
9- Tanakpur
10- Sandakpur
11- Thori
12- Darchula
13- Triveni susta
14- Nichaul
15- Uttar Pradesh
16- New moore
17- South talpatty
18- Kachchatiivu

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

جنوب آسیا مانند پاکستان و بنگلادش وجود ندارد. همه آن‌ها از طریق هند به پاکستان و بنگلادش می‌روند. هند هم از لحاظ اندازه و هم موقعیت در منطقه، جمعیت و قابلیت‌های اقتصادی و نظامی در موضع بالقوه هژمونیک نسبت به همسایگان کوچک قرار دارد (Nawaz Khan, 2016: 69). از سوی دیگر واقعیت این است که چشم‌انداز جنگ بر سر منابع آب در آسیای جنوبی موجب نگرانی جهانیان شده است (lal, 2006: 206). کشورهای جنوب آسیا برای حل اختلافات آبی خود معاهدات مختلفی را امضا کرده‌اند اما در اغلب موارد تحت این معاهدات، مکانسیم های حل اختلاف به‌طور کامل تکامل پیدا نمی‌کنند (پیمان آبی گنگ) یا خواستار اجرای کامل تمام بندهای که در متن و روح پیمان هستند (پیمان آبی ایندوس) (Mahfuz, 2010: 27). ساخت سدها در مکان‌های ساحلی بالا به‌عنوان یکی از موانع عمده در حل‌وفصل مسائل مربوط به آب فرامرزی در جنوب آسیا است. هند پس از چین و ایالات‌متحده، "سومین کشور در جهان از نظر ساخت‌وساز سد است (Karunakar, 2012: 27). هند چند سد بند و سد بر روی رودخانه‌های غربی ساخته است این پروژه‌ها باعث کمبود شدید آب در پاکستان می‌شود و پاکستان براین باور است که هند از طریق سد، سدبند و انحراف یک طرفه آب، آب‌های رودخانه‌ای که از کنار کشمیر می‌گذرد را حفظ می‌کند و این نقض آشکار پیمان آبی ایندوس است. (Nawaz Khan, 2016: 77). همچنین پروژه برق آبی کیشنگانگا[19] مورد اعتراض پاکستان واقع شده است این پروژه بخشی از استراتژی آبی هند است که به‌طور انحصاری برای تأثیرگذاری اقتصادی و اجتماعی بر پاکستان طراحی شده است (Ibid: 78-79). کاهش ذخایر آب رودخانه قطعا یک مسئله امنیتی برای پاکستان است که توانایی بقای این کشور را به خطر می‌اندازد (Ahmer Bilal Soofi: 2010). بی‌گمان اقتصاد پاکستان یک اقتصاد کشاورزی است که آب نقش حیاتی دارد.

یکی از موارد اختلافی هند و بنگلادش؛ و نگرانی‌ها بنگلادش سد تایپیموه در هند است دولت هند هیچ‌وقت رسما به دولت بنگلادش درباره ساخت سد اطلاع نداده است، کارشناسان می‌ترسند که این سد تاثیر بسزایی بر محیط‌زیست بنگلادش داشته باشد که دارای یک حوضه رودخانه‌ای است (Kibria, 2005: 1). اختلاف هند و بنگلادش در سال ۱۹۹۰ به خاطر نگرانی در مورد سد فراکا بدتر شد جایی که هند یک کانال فرعی برای منحرف کردن آب رودخانه به طرف خود ساخته است (McGregor, 2000: 3). اختلاف دیگر هند و بنگلادش در مورد توافقنامه اشتراک آب به‌ویژه در مورد رودخانه تستا است که در سال ۱۹۸۳ بین دو کشور امضا شد که از طریق آن ۳۹ درصد و ۳۶ درصد جریان آب به ترتیب برای هند و بنگلادش اختصاص داده شد. پیش بینی شده بود که این معاهده ویژه در سال ۲۰۱۱ به این نتیجه خواهد رسید که از طریق آن هر دو کشور احتمالا سهم آب را بر مبنای یکسان قرار می‌دهند، اما به دلیل مخالفت ممتا بنرجی[20] وزیر بنگال غربی مواجهه شد. او تصریح کرد که به اشتراک گذاشتن آب، به نفع مردم و کشاورزان غرب بنگال نخواهد بود (NawazKhan, 2016: 81). در مجموع مسائل عمده‌ای که موجب تحریک روابط هند با بنگلادش می‌شود، به اشتراک‌گذاری آب‌های گنگ و برهماپاترا و رودخانه فاروقکا، دالان جدید بیکا، ادعاهای متضاد در مورد

19- Kishanganga
20- Mamata Banerjee

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

جزیره جدید مور، مناقشه بر تعریف مرز دریایی، مهاجرت بنگلادشی در سراسر مرزهای ملی و غیره، توزیع آب‌های گانگیک و سیستم‌های رودخانه براهماپوترا بیش از یک دهه توجه هند و بنگلادش را به‌خود جلب کرده است. (Rekha Singh, 2013: 87). سهم‌بندی جریان رودخانه ماهاکالی میان هندوستان و نپال همه نمادی از اختلاف بر سر آب در آسیای جنوبی به‌شمار می‌رود (lal, 2006: 206).

بحران‌های قومی و مذهبی

مرور تحولات سیاسی جهان نشان می‌دهد که در آغاز قرن بیستم، قومیت و ملی‌گرایی قومی منشا رخدادها و چالش‌های داخلی و بین‌المللی پرشماری بوده‌اند که ضمن برهم زدن ثبات سیاسی و یکپارچگی سرزمینی دولت‌ها، به ایجاد و تشدید بحران‌های بین‌المللی مثل جنگ جهانی اول انجامیده‌اند (جدول ۱). گروه‌های قومی، گروهی از افرادی که خود را به‌عنوان یک هویت جمعی متمایز و پایدار ببینید و یا بر اساس اعتقاد به یک منشاء مشترک، یک تاریخ مشترک، یک سرنوشت مشترک، اعمال فرهنگی و باورهای خاص توسط دیگران دیده می‌شوند تعریف می‌گردند. ظواهر فیزیکی، زبان، قلمرو مشترک و اعتقادات مذهبی ممکن است در درجه‌های مختلف به هویت قومی کمک کند (Bukhari, 2013: 783). سیاسی شدن امر قومی، در صورت مهیا بودن شرایط مساعد، زمینه‌ساز خشونت قومی در نهایت پدیده‌ای نام آشنایی تحت عنوان تضادهای قومی است. تضاد قومی عمل سیاسی اعضای گروه قومی بر علیه دولت یا گروه‌های قومی دیگر در داخل یک قلمرو سیاسی است که بر حسب میزان خشونت و گستره تضاد قابل درجه‌بندی است تضاد قومی رایج‌ترین شکل تضاد سیاسی و خشونت‌بارترین نوع آن به شمار می‌رود (Tilly, 2003: 1). نیمی از دولت‌های جهان تضادهای قومی را در درون مرزهای خود تجربه کرده‌اند و در حدود ۸۰ درصد از قربانیان جنگ در جهان بعد از جنگ‌های جهانی اول و دوم جان خود را در منازعات قومی از دست داده‌اند (Williams, 1994: 5). تضادهای قومی به اشکال و صورت‌های مختلفی بروز کرده است گروه‌های قومی از شیوه‌ها و استراتژی‌های مختلفی مانند اعتراض غیر خشونت‌آمیز، اعتراض خشونت‌آمیز، شورش، جنگ مسلحانه، تروریسم و... برای پیشبرد مقاصد خود سود جسته‌اند. بعلاوه مطالبات گروه‌های قومی درگیر در تضادها نیز متفاوت بوده است برخی در تلاش برای کسب موقعیت مسلط در حکومت هستند برخی در تلاش برای خودمختاری به شکل خودمختاری منطقه‌ای، حقوق اقلیت یا جدایی هستند (Esman, 2004: 15). از نقطه نظر قومی، منطقه جنوب آسیا از بسیاری جهات، یکی از پیچیده‌ترین مناطق از نظر دارا بودن کشورهای چند قومیتی است که هریک به خاطر وجود چندین گروه زبانی، منطقه‌ای یا ایالتی، تمایزات همگانی و فرقه‌ای مشخص می‌شوند در حالی که گروه‌های همانند در سرتاسر مرزهای ملی زندگی می‌کنند هنوز، چندفرهنگی یا کثرت‌گرایی یک راهنمای کل حکومت یا حتی فرهنگ سیاسی برای منطقه به‌شمار می‌آید (Sahadevan, 2002: 103). جنوب آسیا در موقعیتی می‌ماند که در حدود سه چهار دهه پیش شرق و جنوب‌شرق آسیا بود، سطح بالای خشونت داخلی در داخل هند یادآور وضعیت تایلند در حوالی ۱۹۷۰ می‌باشد. نپال با شورشیان چریکی عمده‌ای نظیر مالایا یا فلیپین دهه ۱۹۵۰ یا تایلند دهه ۱۹۶۰ روبروست. سریلانکا با جنگ داخلی مداوم مواجه است پاکستان و بنگلادش با بقایای تشکیلات عشیره‌ای نظیر برمه امروزی و اندونزی دهه ۶۰ روبه‌رو هستند (Overholt, 2008: 203).

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

پیدایش درگیرهای قومی و جنبش‌های قومی–هویتی در گذشته استعماری کشور و سیاست تفرقه بینداز و حکومت کن انگلیس نهفته است (Kumar, 2007: 111-112).

جدول ۱- بحران‌های قومی و مذهبی

Table 1- Ethnic conflict and militarism in south Asia

دلیل	رقابت گروه/حزب	خواسته‌ها
ترس از دست دادن هویت (به‌عنوان حمایت از تشکیل سرزمین ملی دلخواه)	کشمیری، بلوچی، آسامی، ناگس، میوز، میتیس	جدایی
ترس از ادغام (حمایت از مرز قومی دلخواه)	سیک ها، متیس، بودوها، لوتسامپا	جدایی یا استقلال داخلی (خودمختاری)
ترس از محرومیت	آسامی، سندی‌ها، تامیل‌های سریلانکا، قبایل cht، متیس، تریپوریس	جدایی یا استقلال داخلی (خودمختاری)
احساس محرومیت	پاکستان‌شرقی، تامیل‌های سریلانکا، بلوچستان، مهاجرین، میوزو، سندی ها، آسام، گورخاس، متیس، تریپوریس	جدایی یا استقلال داخلی (خودمختاری)
احساس ناتوانی (از بزرگی هژمونیک)	پاکستان شرقی، تامیل‌های سریلانکا، بلوچها، پختونها، قبایل‌سیک‌ها، آسام‌ها، کشمیرها، درودی‌ها	جدایی یا استقلال داخلی (خودمختاری)

reference: (Sahadevan,1999: 105)

تنوع هندوستان از لحاظ منطقه، زبان، قبیله، طبقه، مذهب و غیره مسئله هویت را بسیار پیچیده‌تر می‌کند. هندوستان از زمان قبل از استعمار و پس از استعمار، بسیاری از تناقضات هویت قومی را تجربه کرده است. این کشور از قرن نوزدهم شاهد ظهور جنبش‌های مختلف قبیله‌ای در نقاط مختلف بوده است که برخی از آن‌ها به جنبش‌های تلخ، خشونت‌آمیز و جداگانه‌ای علیه غیرقبیله، علیه دولت‌های ایالتی و علیه دولت هند تبدیل شده‌اند (Brass, 2010: 151) . در پنجاب، جنبش خلیستان (Khalistan) برای راه‌اندازی یک کشور مستقل سیکا راه‌اندازی شد؛ در بیهار، جنبش جارکاند (Jharkhand) جهت حفظ هویت جداگانه قبیله‌ای سنتالاس[۲۱] به‌کار گرفته شد. به‌همین ترتیب، جنبش سرزمین گورخا در غرب بنگال، توسط موضوع هویت گورخا[۲۲] تحریک شده بود. نمونه‌های فوق‌الذکر نشان دهنده جنبش ادعای هویت در هند برای حفظ هویت جداگانه و متمایز است. هند با چالش‌های بزرگ‌تر با برخی از مناطقی که خواستار جدایی از سرزمین هند به علت ساختار چند قومی آن هستند، مواجه است. اگر چه هند تلاش کرده است تا این درگیری‌ها را حل کند، اما بیش‌تر این اختلافات دست نخورده باقی می‌ماند. تفاوت‌های قومی و تاریخی با سرزمین اصلی هند به همراه تلاش‌های آگاهانه دولت در اجتناب از تقسیم قدرت منجر به خشونت‌های قومی در شمال‌شرق و سایر نقاط هند شده است. جنبش‌های قومی و شورشی‌های مسلحانه بلافاصله پس از استقلال در منطقه شمال‌شرقی

21- Santhals
22- Gorkha

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

شکل گرفتند. شورش‌های مسلحانه در این منطقه در نتیجه تقسیم قدرت نابرابر توسط دولت بود؛ اما تقسیم قدرت باعث فروکش کردن شورش‌ها شد با این وجود، تهدید شورش مسلحانه با تمایلات جدایی‌طلب همچنان ادامه دارد (Jha, 2017: 9-11). قیام مسلحانه در پنجاب اولین قیام مسلحانه داخلی بود که پس از استقلال هند به‌وجود آمد. در دهه ۱۹۷۰، تقاضای سیک های آکالی در پنجاب برای ایجاد یک دولت پنجابی زبان که در دهه ۱۹۵۰ آغاز شد، به‌شدت افزایش یافت. آنچه که موضوع را وخیم‌تر کرد تقسیم پنجاب در سال ۱۹٦٦ بود که دولت جدید هریانا (Haryana) را ایجاد کرد این سازمان‌دهی مجدد همچنین منجر به تقسیم و انتقال کنترل منابع آب پنجاب شد که سیک ها احساس تقسیم ناعادلانه داشتند (Talwar & Doyle, 2012: 11). منطقه شمال‌شرقی هند به‌طور مشابه شاهد بسیاری از جنبش‌های هویت قومی از زمان شش دهه گذشته است. پس از استقلال این منطقه به دلیل ادعای هویت در میان گروه‌های مختلف قبیله‌ای منجر به شکل‌گیری ایالت‌های جدیدی مانند ناگالند[۲۳] (۱۹٦۳)، مگالایا[۲٤] (۱۹۷۱)، میزورام[۲۵] (۱۹۸٦) و آروناچال پرادش[۲٦] شد از دهه ۱۹٦۰ میلادی وضعیت شمال‌شرقی هند بسیار حساس است زیرا ادعای هویتی توسط گروه‌های قومی مختلف رو به توسعه است. مدت زیادی است که بسیاری از گروه‌های قومی (ناگاس از ناگالند[۲۷]؛ کوکیز[۲۸] و مایتیس منیپور[۲۹]؛ کربای[۳۰]، دیزاسا[۳۱] و بدو[۳۲] آسام و غیره) خواستار تضمین‌های مطابق قانون اساسی و خودمختاری سرزمینی شده‌اند. درخواست‌های مکرری از سوی برخی از بخش‌هایی این گروه‌های قومی برای ایجاد دولت ایالتی جداگانه براساس هویت فرهنگی متمایز آن‌ها مطرح شده است و حتی برخی دیگر نیز تلاش می‌کنند از دولت هند جدا شوند. آسام پرجمعیت‌ترین ایالت در میان تمام ایالت‌های شمال‌شرقی است. در طول یک دوره طولانی، بسیاری از جمعیت قبیله‌ای و غیر قبیله‌ای در آسام زندگی می‌کنند مانند آسامی، کچ رابنشی، بودو، کاچاری، سونوال، میشینگ، راوا، دوری، برمن، چاکما، دیزاشا کاچاری، گارو، خاسی، حاجونگ، هوجی، کوکی، مک، کربای و دیگران؛ نظام اجتماعی در آسام به لحاظ تاریخی دارای ترکیبی چند نژادی، چند مذهبی، چند قومی، چند قبیله‌ای، چندطبقه‌ای و چند زبانی است (Borah, 2016: 20-22).

از نظر مذهبی هند دارای انواع جنبش‌های جدایی‌طلب مذهبی است که مشهورترینشان سیک ها و کشمیری‌ها هستند تنش میان اکثریت هند و اقلیت مسلمان این کشور همچنان موجب بروز منظم خشونت‌های فرقه‌ای می‌شود و خیزش ملت‌گرایی هندو به‌عنوان نیروی سیاسی می‌تواند مبنای اساسی دولت هند را به خطر اندازد (Cohen, 2008: 631). جمعیت مسلمان هند در سراسر شبه قاره هند پراکنده گردیده که بزرگ‌ترین اقلیت کشور هستند. تنش‌های میان هند و مسلمانان که در طی سال‌های اشتیاق برای استقلال و طی برخوردها و رفع اختلافات مجدد پس از تقسیم ایجاد

23- Nagaland
24- Meghalaya
25- Mizoram
26- Arunachal Pradesh
27- Nagas from Nagaland
28- Kukis
29- Meiteis from Manipur
30- Karbi
31- Dimasa
32- Bodo

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

گردید بیش از همه در ایالت‌های شمالی هند به‌ویژه گجرات و اوتارپرادش وجود داشته است هرچند که مسلمانان به‌طور گسترده در سراسر کشور هند پراکنده‌اند سلطه سیاسی ملی‌گرایان هندی عامل نگرانی بسیاری از مسلمانان هند بوده است زیرا که حزب ملی‌گرای هندوی بهاراتیا جاناتا[۳۳] که به هویت مبتنی بر بنیادگرایی مذهبی هندو تاکید می‌کند بیش تر حمایت خود را از گروه‌های شبه‌نظامی افراطی هند همچون راشتریا سوی ام سواک سانگ[۳٤] به‌دست می‌آورد و به‌طور مداوم با تخریب مکان مقدس مسلمانان در هند مرتبط بوده است (Kemp, Harkavy, 20044: 162). سریلانکا ابتدا به‌عنوان یک کشور قوی پس از استعمار با رهبری قوی و فهم سیاسی عمیق ظاهر شد با این حال یک خطا کشور را در ناآرامی‌های بلندمدت قرار داد از جمله درگیری‌های سیاسی سریلانکا که از دهه ۱۹۷۰ آغاز شد جنبش جدایی طلب تامیل بود که به‌طور گسترده‌ای شناخته شده است (Jha, 2017: 15). این بحران از جمله بحران‌های تاثیرگذار در منطقه جنوب آسیا است تعداد زیادی از تامیل‌های هندی مدت طولانی در سریلانکا سکونت دارند از سال ۱۹۷٦ تامیل‌ها تقاضای تشکیل یک دولت مستقل در قسمت‌های مسکونی تامیل‌ها در شمال و شرق سریلانکا دارند و جنبش آن‌ها به‌تدریج سرعت بیش‌تری گرفته و از سال ۱۹۸۳ م با دولت سریلانکا در یک مناقشه واقعی درگیر شده‌اند؛ سریلانکا حکومت هند بخصوص دولت ایالت تامیل نادو را به فراهم آوردن آموزش و حمایت ارتش تروریست‌های تامیل در مناطق جنوبی خود، متهم می‌کند (Jha, 2017:15؛ Haider, 2001: 427) بنگلادش درگیر اختلافات فرقه‌ای بین بنیادگرایان اسلامی و نیروهای سکولار است. گاهی اوقات شدت این درگیری بسیار شدید می‌شود (مانند جریان سفر کلینتون رئیس‌جمهور آمریکا به بنگلادش در مارس ۲۰۰۰ که او مجبور به لغو برخی از برنامه‌های سفر خود به دلایل امنیتی شد) (Rekha Singh, 2013: 89). مسئله دیگر اقدامات گروه شانتی باهین است این گروه در مناطق کوهستانی چیتاگونگ بنگلادش فعالیت دارند که نام اصلی این سازمان، انجمن وحدت خلق است این گروه خواهان جدایی مناطق تپه‌ای چیتاگونگ از بنگلادش است فضای تپه‌ای و جنگلی چیتاگونگ مساحتی حدود ۵/۵ هزار مایل مربع را شامل می‌شود. از سوی دیگر یک مشکل بسیار دشوار برای دولت هند؛ سیر جمعیت از بنگلادش به هند به دنبال یافتن چشم‌انداز اقتصادی بهتر است. مهاجران بنگلادشی، هرچند که عمدتا در استان‌های شمال‌شرقی هند متمرکز بودند، اما به‌تدریج به سایر نقاط هند مانند بمبئی، دهلی و بسیاری از نقاط دیگر گسترش یافتند. این مهاجران قبلا (درگیری‌های ۱۹۷۸ در بخش آسام) توانایی خود برای بی‌ثبات کردن سیاست در بخش شمال‌شرقی هند را نشان داده‌اند (Rekha Singh, 2013: 89). در اواخر دهه ۱۹۸۰ هند برای جلوگیری از مهاجرت غیرقانونی به بنگال غربی به دنبال ساختن یک حصار در مرز بین‌المللی بین هند و بنگلادش بود (Bowring, 2003). پاکستان یک کشور چند قومی که از زمان استقلالش در سال ۱۹٤۷، جنبش‌های قومی را تجربه کرده است، گروه‌های اصلی قومی پاکستان از نظر تعداد عبارتند از: پنجابی، پشتون‌ها، سندی‌ها، سیدی‌ها، سارایکی‌ها، مهاجران، بلوچ‌ها، هندی هاوک‌ها، چیترالیس، گجراتی و دیگر گروه‌های کوچک‌تر از قبیل کشمیر، کالش، بوروشو، براهوی، خاور، هزاره، شینا، کالو و بالت، عمدتا

33- Bharatiya yanata party
34- Rashtriya swayamsevak sangh

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

در مناطق شمالی کشور یافت می‌شوند. در پاکستان میان پنجابی‌ها، پاتان ها، بلوچ‌ها، سندی‌ها تنش‌هایی وجود دارد و بندر اصلی آن کشور کراچی گرفتار خشونت‌های سیاسی و جنایی قوم محورانه است. (Buzan et al., 2007: 206). درگیری شیعه و سنی، ملی‌گرایی بنگالی، جدایی‌طلبان پشتون، منطقه‌گرایی سندی و ناسیونالیسم بلوچ (استقلال بلوچستان)، نهاد فدرال دولت را در مراحل مختلف تاریخ پاکستان به چالش کشیده است. از دهه ۱۹۸۰، مهاجران (جامعه اردو زبان که از هندوستان در سال ۱۹٤۷ مهاجرت کرده و عمدتا در مراکز شهری سند سکونت داشتند) برای حمایت از منافع خود بسیج شده‌اند؛ بنابراین، به استثنای گروه مسلط پنجابی، همه گروه‌های فرعی تحت تاثیر حس ناشی از حاشیه بودن در برابر تمرکز قدرت سیاسی واکنش نشان می‌دهند. (Bukhari, 2013, Mushtaq, 2009: 281 783). در مالدیو بعد از کودتای ۱۹۸۸ و اختلافات داخلی، رئیس‌جمهور قیوم از ایالات‌متحده آمریکا، بریتانیا و کشورهای سارک تقاضای کمک کرد (Haider, 2001: 430).

نتیجه‌گیری

بحران‌های ژئوپلیتیکی از درجه اهمیتی برخوردار هستند که بدون اگاهی از آن‌ها تحلیل دقیق مسائل و تحولات مربوط به آن مشکل خواهد بود یافته‌های کتابخانه‌ای نشان می‌دهد بحران‌های ژئوپلیتیکی در جنوب آسیا تحت تاثیر عواملی ژئوپلیتیکی چون منازعات قومی، آبی، ارضی و همچنین رقابت قدرت‌های درون منطقه جنوب آسیا می‌باشد در حال حاضر روند حوادث و ترتیبات سیاسی نشان دهنده سیر این منطقه به‌سوی تقابل و دشمنی‌های نهادینه شده‌ای است که به‌عنوان میراثی تاریخی از زمان تقسیم جنوب آسیا به‌جا مانده است. به دلیل این اختلافات این منطقه ژئوپلیتیکی فاقد یکپارچگی درونی می‌باشد عمق این اختلافات انچنان زیاد است که چهارچوب‌های همکاری منطقه‌ای توان تکامل ندارند بحران‌های ناشی از اختلافات سرزمینی و آبی و ژئوپلیتیکی هند و پاکستان به تنهایی کافی است تا کیفیت روابط کشورهای درون منطقه تبدیل به بحران‌های ژئوپلیتیکی شود.

می‌توان نتیجه گرفت که جنوب آسیا منطقه ژئوپلیتیکی متمایزی است که به‌واسطه شرایط طبیعی، فرهنگ، تفاوت‌های اجتماعی، سیاست و تا حد قابل توجهی مذهب از حوزه‌ها و مناطق مجاور خود متمایز می‌باشد. منطقه جنوب آسیا صحنه‌ای تضادهای درونی و تعارضات ژئوپلیتیکی مانند منازعات هند و پاکستان در منطقه کشمیر، درگیری‌های داخلی در ایالت پنجاب، ببرهای تامیل در روابط بین هند و سریلانکا، مسائل قومی؛ نژادی و مذهبی در روابط هند و بنگلادش و هند و نپال، منازعات قومی در شمال‌شرق هند، منازعات قومی در پاکستان اختلافات ناشی از تقسیم آب رودخانه‌های مرزی و اختلاف بر سر کنترل فضا با کشورهای خارج از منطقه که جنبه فرامنطقه‌ای به‌خود گرفته‌اند، می‌باشد. در عین حال به دلیل ناآرام و بی‌ثبات بودن این منطقه در نتیجه فضای غالب رقابتی بر روابط دو قدرت (هند و پاکستان) مهم و بزرگ منطقه، منطقه شبه قاره هند در وضعیتی است که چشم‌انداز آینده آن را در مقیاس روابط درون منطقه‌ای نمی‌توان امیدوارانه ترسیم کرد.

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

آنچه مسلم است هر کشوری که به برقراری ارتباط و نقش‌آفرینی در منطقه جنوب آسیا علاقه‌مند می‌باشد قبل از هر چیز باید فرصت‌ها، تهدیدات و چالش‌های که پایه‌ی اساسی گسترش و یا کاهش روابط در حوزه‌های مختلف با بازیگران سیاسی این منطقه می‌باشد را شناسایی کند. ایران هم مرز بلافاصل جنوب آسیا است و با دو کشور هند و پاکستان روابط عمیق فرهنگی و تاریخی دارد آنچه که در منازعات، بحران‌ها و اختلافات جنوب آسیا رخ می‌دهد بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تاثیر دارد از طرفی دیگر شناخت صحیح فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی نظام جمهوری اسلامی ایران در کنار بررسی ضعف‌ها و قوت‌های آن، توانایی لازم را برای حفظ و افزایش منافع ملی در منطقه جنوب آسیا که مزیت‌های زیادی (نزدیکی جغرافیایی، پیشینه فرهنگی و تاریخی، موقعیت ژئواستراتژیکی و ژئوپلیتیکی، بازار مصرف انرژی، توانایی‌های اقتصادی، قدرت سیاسی و دیپلماسی) دارد فراهم و به بالا بردن توان امنیت ملی کمک می‌نماید قبل از هر چیز باید نقش توامان هر دو کشور را مورد توجه قرار دهد. این در حالی است که نزدیکی ایران به یکی از طرفین باعث برانگیختن و حساسیت طرف مقابل می‌شود علاوه براین چالش‌ها، پیچیدگی‌های قومی و مسائل داخلی هم در این منطقه قابل توجه است.

تقدیر و تشکر

این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیای سیاسی در دانشگاه تربیت مدرس تهران می‌باشد فلذا بدین‌وسیله از کلیه مسئولان دانشگاه تربیت مدرس تهران بابت حمایت از نگارندگان در زمان انجام این پژوهش قدردانی می‌کنم.

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

References

- Abhishek, D., Rajesh Kumar, S., Nikhil, Y., (2016), "Cross border cooperation between India and Nepal in context to SAARC", ***International Journal of Humanities and Social ScienceResearch***, 3 (2): 51-5.
- Ahmer Bilal, S., (2010), "Water war with India"? [on line]: https: // www. dawn. Com /news/ 521147/water-war-with-india.
- Banerjee, D., (1999), "Towards comprehensive and cooperative security in south Asia", ***South Asian Survey***, 6 (2): 305-318.
- Betts, R., (1979), "Incentives for nuclear weapons: india, Pakistan, Iran", A***asian survey***, 19 (11) 1053-1072. [on line]: https://www.jstor.org/stable/2643954.
- Borah, P., (2016), "Ethnic movements in Assam, master thesis", Sikkim university, Department of Political Science.
- Bowring, P., (2003), "India is causing trouble for Bangladesh, International Herald Tribune – Opinion, Wednesday 22 January. [on line]: https://b2n.ir/701266
- Brass, P. R., (1999), "Ethnicity and nationalism: Theory and comparison", New Delhi: Sage Pub.
- Bukhari, S, M. H., Riaz, A., (2013), "Ethnic conflicts and south Asian security, Interdisciplinary, ***Journal Of Contemporary Research In Business***, 5 (1): 779-794. [In Persian]: https://journal-archieves32.webs.com/779-794.pdf
- Buzan, B, Ole, W., Jaap, W., (2007), "***Security: A new framework for analysis***", Translator Alireza Tayeb, Tehran: Institute for Strategic Studies. [In Persian].
- Cohen, S. B., (2008), "***Geopolitics of the world system***", Translator Abbas Kardan: Tehran: Abrar maser. [In Persian].
- Esman, M. J., (2004), "***An introduction to ethnic conflict***", Cambridge: Cambridge, university.
- Etaat, J., (2106), "Analyzed the sources of tensions and threats in relations between Pakistan and its neighbors", ***Journal of Political Studies***, 26 (7): 1-35. [on line]: https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id. 481283. [In Persian].
- Ghorbaninejad, R., (2013), "Finding the pattern of tension based on geopolitical resourses", Ph.D thesis, Tehran university: Human Faculty. [In Persian].
- Guihong, Z., (2005), "Us-india strateggic partnership: Implications for china", ***International studies***, 4 (3): 277-293.
- Hafeznia, M. R., (2000), "***The principles of sociopolitical studies***", Qom: The organization of, howzaand Islamic schools.
- Hafeznia, M. R., (2006), "***Geopolitical principles and concepts***", Tehran. [In Persian].
- Haggett, P., (2000), "***New combined geography (Vol. II)***", Translator Shapoor Goodarzi Nejad. Tehran: The organization for researching and composing university textbooks in the humanities or Samt. [In Persian].
- Haider, Z., (2001), "Crises of regional cooperation in south Asia", ***Security Dialogue***, 32 (4) 423-437.
- Jain, B. M., (2003), "India and russia; reassessingthe time tested ties", ***Pacific affairs***, 76 (3): 375-397. https://www.jstor.org/stable/40023819.
- Jha, K., (2017), "***Ethnic awakening in south Asia: Drawing analogy with Nepal***", Springer.
- Johnson, R., (2005), "A region in turmoil south Asian conflicts since 1947", London: Reaktion Books Ltd.

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024

- Kazemi, A. A., (1987), "***International crisis management***", Tehran: Ministry of Foreign Affairs. [In Persian].
- Kemp, G., Robert, H., (2004), "***Strategic Geography of the Middle East***", Volume 1, Translator, Mehdi Hosseini Matin, Strategic Studies Research Institute pub: Tehran.. [In Persian].
- Kumar, B. B., (2007), "***Problems of ethnicity in the north-East India***". New Delhi: Concept Publishing Company.
- Lal, C. K., (2006), "The complexities of border conflicts in South Asia", ***South Asian Survey***. 13.
- Laurie, N., (2007), "***Pro-poor Water***"? The privatisation and global poverty debate, ***Special Themed Issue***, Geoforum, 38 (5): 753-907. [on line]: https:// www. sciencedirect. com/Journal/ geoforum/vol/38/issue/5
- Mahfuz Ullah, Ed., (2010), "***Water disputes in south Asia: Threats to security***", Dhaka: Publisher mahfuz ullah.
- Malek, M., (2004), "Russian policy toward south asia", ***Asian survey***, 44 (3): 384-400. [on line]: https://b2n.ir/005304
- McGregor, J., (2000), "The internalisation of disputes over water: The Case of Bangladesh and India", ***Paper presented at the Australasian political studies association conference, Canberra, October 3-6***, Available at http://apsa2000.anu.edu.au/confpapers/mcgregor.rtf (accessed 17 March2008).
- Mojtahedzadeh, P., (2000), "Persian gulf countries and boundaries", Tehran: Ataiee [In Persian].
- Muir, R., (2000), "***Political geography: A new introduction***", Translated by Dorreh Mir Heidar and Yahya Safavi, Tehran: Geographical Organization. [In Persian].
- Mushtaq, M., (2009), "Managing ethnic diversity and federalism in Pakistan", ***European Journal of Scientific Research***, 33 (2 9): 279-294
- Nawaz Khan, M., (2016), "Geopolitics of water in south Asia", ***Journal of Current Affairs*** 1 (12): 66-86. [on line]: http://paper.researchbib.com/view/paper/114991.
- Overholt, W. H., (2008), "***Asia, America, and the transformation of geopolitics***", Cambridge: Cambridge University Press.
- Rafi Khan, Sh, Faisal Haq, Sh., Moeed, Y., Tanveer, A., (2007), "***Regional integration, trade and conflict in south Asia***, sustainable development policy institute: Islamabad.
- Rekha Singh, Y., (2013), "***Regional cooperation in south Asia: A study of Saarc***", Aligarh: Aligarh Muslim University.
- Roshandel, J, Seifzadeh, S. H., (2003), "***Structural conflicts in the persian gulf region***", Tehran: Center for Scientific Research and Strategic Studies in the Middle East.[In Persian].
- Rubinoff, A. G., (2000), "The multilateral implications of ethno-nationalist violence in the south asia", ***South asian survey***, 7 (2): 273-293.
- Sahadevan, P., (2002), "Ethnic conflicts and militarism in southasia", ***International studies***. 39 (2): 103-138.
- Snedden, Ch., (2016), "Shifting geopolitics in the greater south Asia region, Asia-Pacific Center for Security Studies.
- Talwar, P. John, D., (2012), "***Domestic conflicts in India: The changing dynamics of causes and responses:Working papers in international studies centre for international studies***, Dublin: Dublin city university.

- Thakur, R., Wiggen, O., (2004), "***South Asia in the world introduction: South Asia's manifold challenge to the international community***", New york United Nations university press.
- Thapliyal, S., (1999), "Potential for cooperation in south Asia: The need for a sub-regional approach, ***South Asian Survey***", 6 (1): 51-61.
- Tilly, Ch., (2003), "**Priorities for research on conflict in multiethnic country**", new yourk: Usa: national academies press.
- Vaezi, M., (2011), "***Pakistan: Internal challenges and foreign policy***", Tehran: Strategic Research Institute. [In Persian].
- Valigholizadeh, A., (2015), "***Pattern of recognizing geopolitical crises***", Tehran: Center for Strategic Studies. [In Persian].
- Williams, R., (1994), "The sociology of ethnic conflicts: comparative international perspectives", ***Annual Review of Sociology***, 20: 49-79.[On line]: https:// www. jstor. org/ stable/2083359
- Zarghani, M. H., (2006), "Assessing the factors and variables affecting national power and designing a model for measuring the national power of countries", PhD thesis Tarbiat Modares University: humanity faculty. [In Persian].

Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir at 13:23 IRDT on Friday March 29th 2024